

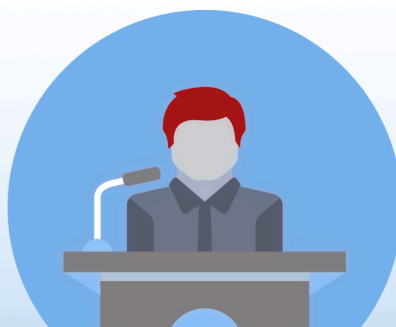
USAID
OD AMERIČKOG NARODA

PRAKTIČNE PREPORUKE

ZA SUDIJE I TUŽIOCE

U OBLASTI IZBORA
KRIVIČNOPRAVNE SANKCIJE
I ODMJERAVANJA KAZNE

U PREDMETIMA KORUPCIJE
PRIVREDNOG I ORGANIZOVANOG
KRIMINALA

USAID-ov PROJEKT PRAVOSUĐE PROTIV KORUPCIJE

Sarajevo, avgust 2024. godine

Izjava o odricanju odgovornosti:

Stavovi i mišljenja izneseni u ovom dokumentu ne odražavaju nužno stavove i mišljenja USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

PRAKTIČNE PREPORUKE

ZA SUDIJE I TUŽIOCE U
OBLASTI IZBORA KRIVIČNOPRAVNE SANKCIJE
I ODMJERAVANJA KAZNE

U PREDMETIMA KORUPCIJE
PRIVREDNOG I ORGANIZOVANOG KRIMINALA

PRACTICAL RECOMMENDATIONS

FOR JUDGES AND PROSECUTORS
IN THE FIELD OF SELECTION OF CRIMINAL SANCTIONS
AND SENTENCING

IN CASES OF CORRUPTION
ECONOMIC AND ORGANIZED CRIME

SADRŽAJ

INTRODUCTION	6
UVOD	7
OPĆE PREPORUKE	10
PRAKTIČNE PREPORUKE ZA SUDIJE	11
PRAKTIČNE PREPORUKE ZA TUŽIOCE	21

INTRODUCTION

Practical recommendations for judges and prosecutors in the area of selecting criminal sanctions and determining sentences in cases of corruption, economic, and organized crime (Recommendations) contain guidelines for the proper application of relevant legal provisions, in order to eliminate errors and inconsistencies observed in judicial and prosecutorial practice that affect the courts' sentencing policy in these types of cases.

The need for developing practical recommendations in this area arose from the findings of the Analysis of Sentencing Policy in Cases of Corruption, Economic and Organized Crime (Analysis), developed by USAID's Judiciary Against Corruption Activity (JACA), in 2022. The Analysis was based on a study of convictions that became final over a five-year period (2017-2021) for selected criminal offenses, with a sample of 247 criminal cases. The Analysis covered ten criminal offenses prescribed by four criminal laws applicable in Bosnia and Herzegovina, including five corruption-related offences¹, three economic crime-related offenses² and two organized crime-related offenses³. The Analysis focused on the part of the process in which a verdict is reached declaring the accused guilty – the choice of criminal sanctions and the determination of the sentence. These are legal institutes that form the basis of the courts' sentencing policy. Therefore, the Recommendations, in their original form, were integrated as part of the Analysis of Sentencing Policy.

¹ Abuse of (official) Position or Authority, Embezzlement in Service/Embezzlement, Receiving Gifts/Bribes or Other Forms of Benefits, Giving Gifts/Bribes or Other Forms of Benefits and Illegal Intermediation/Receiving Rewards or Other Forms of Benefits for Trading in Influence/ Trading Influence.

² Tax Evasion or Fraud/Tax Evasion/Tax and Contribution Evasion, Fraud in Business Operations/ Business Fraud, Abuse of Authority in Business Operations/Illegal Behavior in Business Operations.

³ Organized Crime/Commitment of a Criminal Offense as Part of a Criminal Association (in connection with criminal offenses of corruption and economic crime) and Association for the Purpose of Committing Criminal Offenses/Criminal Association (for the purpose of committing criminal offenses of corruption and economic crime).

UVOD

Praktične preporuke za sudije i tužioce u oblasti izbora krivičnopravne sankcije i odmjeravanja kazne u predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala (Preporuke) sadrže upute za pravilnu primjenu relevantnih zakonskih odredaba, kako bi se otklonili propusti i nedosljednosti koje su uočene u sudskoj i tužilačkoj praksi i koje utiču na kaznenu politiku sudova u ovim vrstama predmeta.

Potreba za izradom praktičnih preporuka u ovoj oblasti proistekla je iz nalaza Analize kaznene politike u predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala (Analiza), koju je izradio USAID-ov projekt Pravosuđe protiv korupcije (Projekt) tokom 2022. godine. Analiza je zasnovana na istraživanju osuđujućih presuda za odabrana krivična djela koje su tokom petogodišnjeg perioda (2017-2021) postale pravosnažne, i uzorku od 247 krivičnih predmeta. Analiza je obuhvatila deset krivičnih djela propisanih u četiri krivična zakona koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, i to pet krivičnih djela iz oblasti korupcije,¹ tri krivična djela iz oblasti privrednog kriminala² i dva krivična djela iz oblasti organizovanog kriminala.³ U fokusu Analize kaznene politike je bio dio postupka kod donošenja presude kojom se optuženi oglašava krivim – izbor krivičnopravne sankcije i odmjeravanje kazne, odnosno primjena pravnih instituta koji leže u osnovi kaznene politike sudova. Stoga su Preporuke, u prvobitnom tekstu, bile integrisane kao dio Analize kaznene politike.

¹ Zloupotreba (službenog) položaja ili ovlaštenja, Pronevjera u službi/Pronevjera, Primanje poklona/dara/mita ili drugih oblika koristi, Davanje poklona/dara/mita ili drugih oblika koristi i Protivzakonito posredovanje/Primanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem/Trgovina uticajem.

² Poreska utaja ili prevara/Poreska utaja/Utaja poreza i doprinosa, Prevara u privrednom poslovanju/ Poslovna prevara, Zloupotreba ovlasti u privrednom poslovanju/Nezakonito postupanje u privrednom poslovanju.

³ Organizovani kriminal/Izvršenje krivičnog djela u sastavu kriminalnog udruženja (u vezi sa krivičnim djelima korupcije i privrednog kriminala) i Udruživanje radi činjenja krivičnih djela/Zločinačko udruženje (radi činjenja krivičnih djela korupcije i privrednog kriminala).

Additionally, in 2024, JACA has conducted monitoring of the implementation of the Recommendations from the Analysis, following an established methodology and based on a selected sample of judgments that became final in 2023. The monitoring findings indicate that courts are partially applying the Recommendations in practice, highlighting the need for further education of judges, as well as prosecutors who, for example, can influence the improvement of sentencing policies through appeals concerning irregularities in the application of relevant legal provisions. The monitoring findings also pointed out other errors and inconsistencies observed outside of scope of the analyzed sample of judgments used for the development of the Analysis, including inconsistencies related to the determining and evaluating mitigating and aggravating circumstances while selecting the type and meting out the sentence for a specific offender.

Therefore, and taking into account the monitoring findings, JACA has amended the Recommendations, which are presented in their entirety in this publication. We believe that the application of these Recommendations will facilitate the work of judges and contribute to the improvement of judicial practice and sentencing policies in cases of corruption, economic, and organized crime, including high-level cases.

JACA takes this opportunity to thank Emir Neradin, Judge of the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina for his support in the preparation of this publication.

Dodatno, Projekt je u 2024. godini proveo monitoring primjene Preporuka iz Analize, prema utvrđenoj metodologiji i odabranom uzorku presuda koje su postale pravosnažne u 2023. godini. Nalazi monitoringa ukazuju da sudovi u praksi djelimično primjenjuju Preporuke, odnosno da postoji potreba za daljom edukacijom sudija, ali i tužilaca koji, naprimjer, putem žalbenih navoda o nepravilnostima u primjeni relevantnih zakonskih odredaba mogu uticati na unapređenje kaznene politike. Nalazi monitoringa su također ukazali na druge propuste i nedosljednosti u praksi, uočene izvan analiziranog uzorka presuda korištenog za izradu Analize, uključujući nedosljednosti u pogledu utvrđenja i ocjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti pri izboru vrste i odmjeravanju kazne za konkretnog učinioca krivičnog djela.

Stoga je Projekt, uzimajući u obzir nalaze monitoringa, izvršio dopunu Preporuka, koje su u svom integralnom obliku predstavljene u ovoj publikaciji. Vjerujemo da će primjena ovih Preporuka olakšati rad sudijama i doprinijeti unapređenju sudske prakse i kaznene politike u predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala, uključujući i predmete visokog nivoa.

Projekt koristi priliku da se zahvali Emiru Neradinu, sudiji Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine na podršci u pripremi integrisane verzije Preporuka.

PREPORUKE

OPĆE PREPORUKE

- 1 Razmatranje kaznene politike u sudovima u predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala bi trebala biti kontinuirana aktivnost VSTV BiH i sudova u BiH. Pri tome, poželjno je utvrditi mjerljive indikatore i kriterije za praćenje stanja u ovoj oblasti.
- 2 Poželjno je razmotriti mogućnost kreiranja detaljnih smjernica u pogledu kriterija koje sudovi treba da koriste prilikom odlučivanja o vrsti krivičnopravne sankcije i odmjeravanja kazni, u skladu sa zakonskim okvirom.
- 3 Sudovi koji odlučuju u prvom stepenu bi trebali periodično razmatrati pitanja od značaja za pravilnu i dosljednu primjenu važećih zakonskih odredaba koje se odnose na izbor krivičnopravnih sankcija i odmjeravanje kazni, kroz analizu razloga datih u presudama drugostepenih sudova u pogledu žalbenih navoda koji se odnose na izrečene krivičnopravne sankcije, i analizu presuda entitetskih vrhovnih sudova.
- 4 Preporučuje se da centri za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH i RS osiguraju dodatnu edukaciju sudija i tužilaca, usmjerenu na praktičnu primjenu zakonskih odredaba o krivičnopravnim sankcijama, uz upoznavanje sa relevantnom sudskom praksom. Posebne teme obuka bi trebale da budu opća pravila o odmjeravanju kazni, primjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti i, za sudije, navođenje razloga za odluku suda u presudama.

PRAKTIČNE PREPORUKE ZA SUDIJE

UVJETNA OSUDA

1. **Prilikom odlučivanja o tome da li izreći uvjetnu osudu potrebno je utvrditi sve okolnosti koje mogu biti od značaja za odluku o uvjetnoj osudi, kako one koje idu u prilog, tako i one koje ne idu u prilog odluke o izricanju uvjetne osude.** Postojanje ovih okolnosti se mora u potpunosti utvrditi i ocijeniti njihov značaj prilikom vijećanja i glasanja (odnosno odlučivanja o krivičnopravnoj sankciji kada je u pitanju sudija pojedinac). Samo u tom slučaju će sudija biti u mogućnosti da, prilikom pismene izrade presude, odnosno obrazlaganja odluke o krivičnopravnoj sankciji, navede upravo one razloge kojima se rukovodilo vijeće (sudija pojedinac) kod donošenja odluke o primjeni uvjetne osude, a koji opravdavaju primjenu uvjetne osude. Propuštanje da se utvrde sve okolnosti i ocjeni njihovog značaj u fazi odlučivanja vodi nedosljednostima u obrazloženju odluke o krivičnopravnoj sankciji.
2. Pri utvrđivanju da li su ispunjeni zakonski uvjeti za izricanje uvjetne osude potrebno je voditi računa o sljedećem:
 - a. po KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD:
 - uzeti u obzir utvrđene okolnosti vezane za ličnost učinitelja, njegov raniji život, njegovo ponašanje poslije učinjenog krivičnog djela, stepen krivnje i druge okolnosti pod kojima je učinjeno krivično djelo;⁴
 - procijeniti da li će se uvjetnom osudom u konkretnom slučaju ostvariti njena svrha koja se ogleda u tome da se učinitelju uputi upozorenje uz prijetnju kaznom, kojim se omogućava ostvarenje svrhe krivičnopravne sankcije izricanjem kazne bez njezina izvršenja;⁵
 - na osnovu okolnosti iz prve tačke, i zavisno od procjene navedene u drugoj tački, sud odlučuje da li optuženom treba izreći uvjetnu osudu;
 - u obrazloženju presude se moraju navesti razlozi zašto okolnosti iz prve tačke, opravdavaju izbor uvjetne osude, kao i razlozi kojima se

⁴ Član 59. stav 2. KZ BiH, član 62. stav 2. KZ FBiH, član 61. stav 2. KZ BD BiH.

⁵ Član 58. KZ BiH, član 60. stav 2. KZ FBiH i član 60. KZ BD BiH.

sud rukovodio kod izvođenja zaključka iz druge tačke, jer se radi o odlučnim činjenicama.⁶

b. po ranijem KZ RS i KZ RS (2017):

- ocijeniti da li se od učitelja osnovano može očekivati da ubuduće neće vršiti krivična djela i bez izvršenja kazne kojom mu se prijeti⁷
- ocijeniti da li će se uvjetnom osudom u konkretnom slučaju ostvariti njena svrha koja se ogleda u tome da s obzirom na prirodu i težinu krivičnog djela, okolnosti pod kojima je učinjeno i ličnost učitelja, nije nužna primjena kazne kad se svrha kažnjavanja može postići upozorenjem uz prijetnju kaznom;⁸
- prilikom ocjene sud uzima u obzir ličnost učitelja, njegov raniji život, njegovo ponašanje poslije učinjenog krivičnog djela, stepen krivnje i druge okolnosti pod kojima je počinjeno krivično djelo;⁹
- u obrazloženju presude se moraju navesti razlozi kojima se sud rukovodio kod izvođenja zaključaka koji se odnosi na prve dvije tačke, jer se radi o odlučnim činjenicama.¹⁰

3. Ako su uz okolnosti koje idu u prilog izricanju uvjetne osude utvrđene i one koje ne idu u prilog primjeni uvjetne osude (ukazuju na profil ličnosti u odnosu na koju se uvjetnom osudom neće postići svrha krivičnopravnih sankcija, odnosno kažnjavanja), sud je dužan ocijeniti značaj i jednih i drugih okolnosti. Pri tome, sudovi bi trebali cijeliti da li, i pored postojanja okolnosti koje ne idu u prilog primjeni uvjetne osude, takvu krivičnopravnu sankciju treba izreći u konkretnom slučaju. Prilikom ocjene okolnosti, sudovi bi trebali uzeti u obzir značaj svake od okolnosti i neophodnost da u konačnici prevagnu one okolnosti koje ukazuju da će se i uvjetnom osudom postići svrha krivičnopravnih sankcija, odnosno kažnjavanja (KZ RS u tom pravcu čak daje prioritet određenim okolnostima, kao što su odnos prema žrtvi, nastojanje da popravi štetu i dr.). Neprihvatljiva je praksa da se samo navode jedne i druge okolnosti, a onda paušalno zaključuje da iste ukazuju da će se i uvjetnom osudom postići njena svrha, bez ocjene značaja svih okolnosti za izbor uvjetne osude.

⁶ Član 290. stav 8. ZKP BiH, član 305. stav 8. ZKP FBiH i član 290. stav 8. ZKP BD BiH.

⁷ Član 47. stav 2. ranijeg KZ RS i član 63. stav 1. KZ RS (2017),

⁸ Član 45. stav 2. ranijeg KZ RS i član 61. stav 2. KZ RS (2017).

⁹ Član 47. stav 2. ranije KZ RS i član 63. stav 3. KZ RS (2017).

¹⁰ Član 304. stav 8. ZKP RS (2017).

UBLAŽAVANJE KAZNE

I. Kod zakonskog osnova koji se ogleda u postojanju naročito olakšavajućih okolnosti koje ukazuju da će se i ublaženom kaznom postići svrha kažnjavanja, **sudovi su dužni utvrditi i u obrazloženju presude dati razloge za postojanje oba zakonom propisana kumulativna uvjeta za ublažavanje kazne:**

- 1) da postoje naročito olakšavajuće okolnosti i
- 2) da te okolnosti ukazuju da će se i ublaženom kaznom postići svrha kažnjavanja.¹¹

- a. Postojanje naročito olakšavajućih okolnosti je potrebno utvrditi tako što će sud jednu okolnost koja ima poseban značaj ili više olakšavajućih okolnosti u njihovoj ukupnosti ocijeniti kao naročito olakšavajuće. Pri tome se, u prilog zaključku da postojeće okolnosti imaju značaj naročito olakšavajućih, prepuručuje uzeti u obzir i okolnost da na strani optuženog nema otežavajućih okolnosti. Sudovi su, u skladu sa zakonom, dužni u obrazloženju jasno navesti kojim okolnostima i zašto daju karakter naročito olakšavajućih okolnosti.¹²
- b. Kada je u pitanju ocjena suda da utvrđene naročito olakšavajuće okolnosti ukazuju da će se ublaženom kaznom postići svrha kažnjavanja, u obrazloženju presude je neophodno navesti razloge koji su sud opredijelili za takav zaključak.
- c. Posebnu pažnju treba obratiti na situacije kada, pored (naročito) olakšavajućih okolnosti sud utvrdi da postoje i otežavajuće okolnosti. U tom slučaju, kod ocjene da naročito olakšavajuće okolnosti ukazuju na to da će se i ublaženom kaznom postići svrha kažnjavanja, sud je dužan uzeti u obzir i značaj utvrđenih otežavajućih okolnosti, te ocijeniti da li se, i pored otežavajućih okolnosti, može zaključiti da naročito olakšavajuće okolnosti ukazuju na to da će se i ublaženom kaznom postići svrha kažnjavanja. To će biti slučaj kada sud ocijeni da naročito olakšavajuće okolnosti ne samo da „poništavaju“, odnosno „prevazilaze“ značaj otežavajućih okolnosti u konkretnom slučaju,

¹¹ Član 49. tačka b) KZ BiH, član 50. tačka b) KZ FBiH, član 53. stav 3. KZ RS (2017), član 50. tačka b) KZ BD BiH.

¹² Član 290. stav 8. ZKP BiH, član 305. stav 8. ZKP FBiH, član 304. stav 8. ZKP RS (2017) i član 290. stav 8. ZKP BD BiH.

nego i ukazuju da će se i ublaženom kaznom postići svrha kažnjavanja. Iz navedenog slijedi da će to biti moguće samo u izuzetnim situacijama, dok je to teško moguće u situacijama kada postoji značajna otežavajuća okolnost (npr. ranija osuda za istovrsno krivično djelo ili kada pribavljena imovinska korist u značajnoj mjeri prevazilazi iznos koji je neophodan za postojanje datog oblika krivičnog djela).

2. Kod ublažavanja kazne kada je krivično djelo ostalo u pokušaju, od značaja je razlog zbog kojeg u konkretnom slučaju nije nastupila zabranjena posljedica. Ako je optuženi ometen ili spriječen u dovršetku radnje izvršenja, u pravilu nema opravdanja za ublažavanje kazne po ovom zakonskom osnovu.

OCJENA ZNAČAJA POJEDINIH OKOLNOSTI KOJE UTIČU NA TO DA KAZNA BUDE MANJA ILI VEĆA (OKOLNOSTI KOJE SUD UZIMA U OBZIR KOD ODMJERAVANJA KAZNE)

1. STEPEN KRIVNJE

- a. Ako je direktni umišljaj uobičajeni oblik krivnje za određeno krivično djelo ne može se uzeti kao otežavajuća okolnost.¹³
- b. Kod krivičnih djela korupcije, privrednog i organizovanog kriminala, preporuka je imati u vidu da se ova krivična djela mogu činiti kao planirane aktivnosti, u kojem slučaju plan, ako prevazilazi ono što je neophodno za postojanje krivičnog djela i krivnje učinitelja, može biti uzet u obzir kod odmjeravanja kazne kao otežavajuća okolnost koja se odnosi na stepen krivnje učinitelja,
- c. Ako je za dato krivično djelo propisana krivnja, odnosno krivična odgovornost samo kada je učinjeno sa umišljajem, onda se umišljaj ne može uzeti u obzir kao okolnost od značaja za odmjeravanje kazne.¹⁴

¹³ Princip zabrane dvostrukog vrednovanja istih okolnosti je pravilo uspostavljeno kroz dugotrajnu sudsku praksu. KZ RS sadrži posebnu odredbu kojom je propisano da se okolnost koja je obilježje krivičnog djela ne može uzeti u obzir i kao otežavajuća, odnosno olakšavajuća okolnost, osim u izuzetnim slučajevima (član 52. stav 2. KZ RS (2017)).

¹⁴ Član 33. KZ BiH, član 35. KZ FBiH, član 28. KZ RS i član 35. KZ BD BiH.

2. POBUDE IZ KOJIH JE KRIVIČNO DJELO UČINJENO

- a. Pobude iz kojih je djelo učinjeno mogu se uzeti u obzir kao okolnost od značaja za odmjeravanje kazne (u pravilu otežavajuća) ako nisu obuhvaćene obilježjima krivičnog djela za koje se optuženi oglašava krivim.
- b. Pobude koje su imanentne određenom krivičnom djelu ne mogu se uzeti u obzir kao okolnosti koje utiču na to da kazna bude manja ili veća (npr. lukrativna pobuda ne može biti otežavajuća okolnost kod krivičnog djela čije je obilježje postupanje s ciljem pribavljanja imovinske koristi).

3. JAČINA UGROŽAVANJA ILI POVREDE ZAŠTIĆENOG DOBRA

- a. Jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra je jedan od elemenata koji utiče na težinu krivičnog djela. Kod krivičnih djela korupcije, privrednog i organizovanog kriminala, kao karakterističan pokazatelj jačine povrede zaštićenog dobra može se izdvojiti iznos pribavljene imovinske koristi, prouzrokovane štete, iznos obaveze čije se plaćanje izbjegava, primljenog ili datog dara, mita ili drugog oblika koristi i sl. Kad ti iznosi u značajnoj mjeri prevazilaze iznose koji su neophodni za postojanje određenog krivičnog djela ili njegovog određenog oblika (npr. težeg ili najtežeg oblika), oni su pokazatelji većeg stepena povrede zaštićenog dobra i trebaju se uzeti u obzir kao otežavajuća okolnost. Suprotno tome, izrazito mali iznosi pribavljene imovinske koristi, pod određenim uvjetima (ako je učinitelj bio svjestan i išao za tim da pribavi takav iznos), mogu ukazivati na manju težinu krivičnog djela, ako nema ni drugih okolnosti koje bi dato krivično djelo činile teškim.
- b. Postojanje produženog krivičnog djela bi, u pravilu, trebalo cijeniti kao otežavajuću okolnost. Isto se može reći i za izvršenje krivičnog djela u dužem vremenskom periodu i sl.

4. RANIJI ŽIVOT UČINITELJA

- a. Neosuđivanost je u praksi nesporna kao okolnost koja ide u prilog izricanju uvjetne osude. Međutim, kada je u pitanju osuđivanost učinitelja, neophodno je primijeniti odredbu krivičnog zakona koja se odnosi na odmjeravanje kazne učinitelju za krivično djelo učinjeno u povratu. Potrebno je u obrazloženju jasno navesti o kojim ranijim osudama se radi, što podrazumijeva navođenje o kojem krivičnom djelu se radi, datum pravosnažne presude i navođenje izrečene krivičnopravne sankcije. Imajući u vidu opća pravila za odmjeravanje kazne, neophodno je utvrditi da li je ranije djelo iste vrste kao i kasnije (eventualno, sadrže li oba krivična djela, ili više njih, karakteristična zajednička obilježja, npr. elemente nasilja i sl.), utvrditi da li su iste pobude (npr. koristoljublje) i protek vremena od ranije osude, izdržane ili oprostene kazne, pa na osnovu tih elemenata ocijeniti uticaj ove okolnosti na visinu kazne.¹⁵
- b. Kada iz stanja spisa jasno proizlazi da su protekli zakonski rokovi i da su ispunjeni drugi uvjeti za brisanje osude koja nije brisana.
 - Kada iz stanja spisa jasno proizlazi da su protekli zakonski rokovi i da su ispunjeni drugi uvjeti za brisanje osude koja nije brisana u kaznenoj evidenciji, sud će, ukoliko utvrdi da su ispunjeni zakonski uvjeti za to, takvu osudu smatrati brisanom po sili zakona¹⁶.

5. PONAŠANJE UČINITELJA NAKON UČINJENOG KRIVIČNOG DJELA

- a. Kada je u pitanju učiniteljevo priznanje krivnje ili krivičnog djela, od značaja je u kojoj fazi postupka i pod kojim okolnostima je došlo do priznanja učinitelja. Priznanje dato u ranoj fazi krivičnog postupka ima veći značaj i treba mu priznati veći uticaj na odmjeravanje kazne. Priznanju optuženog u kasnoj fazi krivičnog postupka, čak i u žalbenom postupku, u kom slučaju je doprinos efikasnom okončanju postupka minimalan, treba dati značaj olakšavajuće okolnosti ako je izraz društveno prihvatljivog stava učinitelja prema učinjenom krivičnom

¹⁵ Član 48. stav 2. KZ BiH, član 49. stav 2. KZ FBiH, član 52. stav 4. KZ RS (2017) i član 49. stav 3. KZ BD BiH.

¹⁶ Član 121. KZ BiH, član 125. KZ FBiH, član 90. KZ RS i član 125. KZ BD BiH.

djelu, što je od značaja za njegovo prevaspitanje, kao jednog elementa svrhe kažnjavanja.

- b. Naknada štete ili nastojanje učinitelja da naknadi štetu oštećenom je okolnost koja u značajnoj mjeri može uticati kako na izbor uvjetne osude kao blaže krivičnopravne sankcije, tako i na visinu kazne. Ako se radi o djelimičnoj naknadi štete preporučuje se jasno utvrditi koji dio štete je naknađen, a ako je u pitanju nastojanje učinitelja da naknadi štetu, onda se preporučuje određeno utvrditi u čemu se sastoji to nastojanje i da li je u skladu sa njegovim realnim mogućnostima.
- c. Kajanje učinitelja zbog učinjenog krivičnog djela je okolnost koja se može uzeti u obzir ako je praćeno i odgovarajućim vidom vanjske manifestacije kajanja od strane učinitelja (priznanje krivičnog djela, naknada štete i sl.).
- d. Iako ga sudovi u praksi nerijetko uzimaju kao olakšavajuću okolnost, korektno držanje učinitelja pred sudom, shvaćeno kao poštivanje naredbi suda i korektan odnos prema učesnicima krivičnog postupka, se podrazumijeva i to je obaveza svih učesnika krivičnog postupka, pa i učinitelja. Samo u izuzetnim slučajevima, ponašanje učinitelja tokom krivičnog postupka koje u značajnoj mjeri prevazilazi obavezu korektnog ponašanja na sudu, može biti uzeto u obzir kao olakšavajuća okolnost.
- e. Obećanje učinitelja da ubuduće neće činiti krivična djela ne može se u pravilu potkrijepiti konkretnim postupcima učinitelja i ono realno nema značaj samostalne olakšavajuće okolnosti, dok bi eventualno moglo ući u sastav kajanja učinitelja zbog izvršenog krivičnog djela ako je ono na nedvosmislen način izraženo i potkrijepljeno.
- f. Da bi pristanak na saradnju sa nadležnim tužiocem bio uzet u obzir kao olakšavajuća okolnost, potrebno je u obrazloženju presude određeno navesti u čemu se ogleda takva saradnja.

6. OSOBNE PRILIKE UČINITELJA

- a. Porodične prilike učinitelja – da bi jedna takva okolnost bila uzeta u obzir kao okolnost koja utiče na visinu kazne, potrebno je najprije jasno utvrditi u čemu se ona sastoji. „Porodičnost“ učinitelja ne predstavlja jasno utvrđenje ove okolnosti. Isto tako, nije dovoljno

utvrditi da je učinitelj u braku i da ima djecu. Sve to, prema sudskoj praksi, još ne predstavlja okolnosti koje bi imale značaj olakšavajuće okolnosti, nego je potrebno da učinitelj izvršava određene obaveze prema članovima porodice u potrebi, ili da ima maloljetnu djecu koju je, u skladu sa zakonom, dužan izdržavati. To su razlozi zbog kojih bi se moglo reći da će visina izrečene kazne imati uticaj i na druge osobe, članove porodice učinitelja, zbog čega se porodičnim prilikama učinitelja u pravilu daje značaj olakšavajuće okolnosti.

- b. Zdravstveno stanje učinitelja jeste okolnost koja je od značaja za primjenu uvjetne osude, ali je potrebno jasno i određeno utvrditi u čemu se ogleda ova okolnost. Paušalno navođenje da je učinitelj „lošeg zdravstvenog stanja“ nije dovoljno, jer ostaje nejasno u čemu se takvo stanje ogleda.
- c. Imovno stanje učinitelja, u principu, može biti okolnost od značaja za odmjeravanje kazne, pri čemu je u presudi potrebno jasno utvrditi i navesti u čemu se ogleda ta okolnost, dok nije dovoljno samo navesti da je učinitelj „lošeg imovnog stanja“. U pravilu se ova okolnost javlja kao olakšavajuća kod krivičnih djela imovinskog karaktera sa manjim iznosima pribavljene imovinske koristi. Međutim, kada su u pitanju krivična djela korupcije, privrednog i organizovanog kriminala, loše imovno stanje učinitelja ne bi trebalo predstavljati olakšavajuću okolnosti za činjenje ove vrste krivičnih djela.
- d. Životna dob učinitelja može biti od značaja za odmjeravanje kazne, ali je potrebno da se radi o izrazito mladoj ili izrazito starijoj osobi, pri čemu je ovu okolnost potrebno cijeniti sa oprezom. Godine koje se mogu podvesti pod zrelu životnu dob učinitelja, posebno kada su u pitanju krivična djela korupcije, privrednog i organizovanog kriminala, ne mogu imati značaj olakšavajuće okolnosti.¹⁷

7. DRUGE OKOLNOSTI

- a. Okolnost da oštećeni nije postavio imovinskopravni zahtjev, iako je u nizu slučajeva uzeta u obzir kao olakšavajuća okolnost, nema stvarni značaj i nije od uticaja na odmjeravanje kazne.

¹⁷ Član 48. stav 1. KZ BiH, član 49. stav 1. KZ FBiH, član 52, stav 1. KZ RS i član 49. stav 1. KZ BD BiH.

- b. Kada sud kao olakšavajuću okolnost uzima u obzir značajan protok vremena od učinjenja krivičnog djela, potrebno je da u obrazloženju odluke o krivičnopravnoj sankciji određeno navede o kojem protoku vremena se radi, kako bi ta okolnost bila jasno i potpuno određena.¹⁸

8. UTVRĐIVANJE I OCJENA OLAKŠAVAJUĆIH I OTEŽAVAJUĆIH OKOLNOSTI I OBRAZLOŽENJE ODLUKE O KRIVIČNOPRAVNOJ SANKCIJI

- a. Prilikom davanja razloga o odluci o krivičnopravnoj sankciji preporučuje se jasno i određeno utvrditi i navesti svaku pojedinu okolnost koju sud uzima u obzir pri odmjeravanju kazne, a zatim te okolnosti podvesti pod odgovarajuće pojmove koje krivični zakoni koriste za označavanje okolnosti koje se moraju uzeti u obzir kod odmjeravanja kazne (stepen krivnje, jačina povrede zaštićenog dobra, ličnost učinitelja, njegov raniji život, ponašanje poslije učinjenog krivičnog djela, itd.). Takav pristup doprinosi jasnoći presude i pokazatelj je pravilne primjene odredaba o krivičnopравnim sankcijama.¹⁹
- b. Preporučljivo je u obrazloženju navesti sve utvrđene okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća, ocijeniti ih u njihovoj ukupnosti, te se osvrnuti i na značaj koje imaju pojedine okolnosti (analitičko-sintetički metod).
- c. Svrhu kažnjavanja je potrebno imati u vidu pri odmjeravanju kazne, pri čemu je potrebno voditi računa o tome da razlozi prevencije ne mogu opravdati strožiju kaznu od one koju određuje stepen krivnje učinitelja i težina konkretnog krivičnog djela (načelo srazmjernosti stepena krivnje, težine krivičnog djela i kazne).

¹⁸ Član 290. stav 7. i 8. ZKP BiH, član 305. stav 7. i 8. ZKP FBiH, član 304. stav 7. i 8. ZKP RS i član 290. stav 7. ZKP BD BiH.

¹⁹ Član 290. stav 7. i 8. ZKP BiH u vezi sa članom 48. stav 1. KZ BiH, član 305. stav 7. i 8. ZKP FBiH u vezi sa članom 49. stav 1. KZ FBiH, član 304. stav 7. i 8. ZKP RS u vezi sa članom 52. stav 1. KZ RS (2017) i član 290. stav 7. i 8. ZKP BD BiH u vezi sa članom 49. stav 1. KZ BD BiH.

ODMJERAVANJE KAZNE U PREDMETIMA U KOJIMA SUD DONOSI PRESUDU NA OSNOVU SPORAZUMA O PRIZNANJU KRIVNJE I PRESUDAMA KOJIMA SE IZDAJE KAZNENI NALOG

- a. Kod razmatranja sporazuma o priznanju krivnje i presuda kojima se izdaje kazneni nalog, bez obzira na postignuti dogovor, odnosno saglasnost stranaka, sudovi su dužni primijeniti opća pravila za odmjeravanje kazne na isti način kao i kod donošenja presude u redovnom krivičnom postupku. Dakle, imajući u vidu svrhu kažnjavanja, potrebno je utvrditi i uzeti u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća, te ocijeniti da li te okolnosti opravdavaju izricanje dogovorene, odnosno krivičnopravne sankcije koju prihvata optuženi. Iako tužilac ima zakonsko ovlaštenje da u sporazumu o priznanju krivnje predloži izricanje ublažene kazne, to ne oslobađa sud obaveze da utvrdi postojanje zakonskih uvjeta za ublažavanje kazne po nekom od zakonskih osnova.
- b. Preporuka za sudove je da posebnu pažnju obrate na utvrđivanje i ocjenu svih okolnosti koje utiču na izbor krivičnopravne sankcije, odnosno odmjeravanje kazne prije prihvatanja sporazuma, odnosno izdavanja kaznenog naloga. Paušalna ocjena značaja ovih okolnosti, pod uticajem postignute saglasnosti stranaka o krivičnopravnoj sankciji i zahtjeva za efikasnim okončanjem postupka, može rezultirati propustima koji će izaći na vidjelo prilikom izrade i obrazlaganja odluke o krivičnopravnoj sankciji.

PRAKTIČNE PREPORUKE ZA TUŽIOCE

1. Kako su okolnosti koje su od značaja za izbor krivičnopravne sankcije i odmjeravanje kazne odlučne činjenice od kojih ovisi primjena odredaba krivičnog zakona, obaveza tužioca je da još u toku istrage utvrđuje ove okolnosti i pribavlja dokaze o njima.
2. U toku istrage tužilac treba da obrati pažnju na utvrđivanje i prikupljanje dokaza o okolnostima koje se vežu za ličnost učinitelja. Okolnosti koje se vežu za krivično djelo (kao što su jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra ili druge okolnosti pod kojima je krivično djelo počinjeno), u pravilu će biti obuhvaćene utvrđivanjem i prikupljanjem dokaza o učinjenju krivičnog djela. Međutim, okolnosti koje se vežu za ličnost učinitelja (porodične prilike, zdravstvene prilike, imovno stanje i druge okolnosti vezane za ličnost učinitelja) potrebno je ciljano utvrđivati u istrazi i prikupljati dokaze o njima, kao o okolnostima od značaja za odmjeravanje kazne.
3. U završnoj riječi tužilac bi trebao ukazati na sve okolnosti za koje smatra da je potrebno da ih sud uzme u obzir prilikom odmjeravanja kazne. To se posebno odnosi na one okolnosti za koje je Analizom utvrđeno da je u određenom broju predmeta propušteno da se uzmu u obzir, kao što su jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra (veći iznosi pribavljene imovinske koristi i drugi iznosi koji značajno odstupaju od iznosa neophodnih za postojanje krivičnog djela). Za ocjenu ovih okolnosti vrijedi sve ono što je rečeno u prethodnom dijelu koji se odnosi na preporuke za sudije.
4. Prije pregovaranja o uvjetima priznanja krivnje, tužilac bi trebao jasno utvrditi sve okolnosti od značaja za izbor krivičnopravne sankcije i odmjeravanje kazne, te prikupiti dokaze o njima. Ove okolnosti će poslužiti kao argument za pregovaranje o krivičnopravnoj sankciji, odnosno visini kazne, te omogućiti sudiji da, prilikom razmatranja sporazuma o priznanju krivnje, razmotri predloženu krivičnopravnu sankciju sa aspekta usklađenosti sa zakonom.
5. Tužilac bi trebao da razmotri potrebu pobijanja prvostepene presude zbog odluke o krivičnopravnoj sankciji u svim slučajevima kada postoji mogućnost nepravilne odluke o krivičnopravnoj sankciji (pravilno utvrđenje

postojanja uvjeta za primjenu uvjetne osude, uvjeta za ublažavanje kazne po određenom zakonskom osnovu, pojedinih okolnosti koje utiču na visinu kazne i dr.), kao i kada u presudi nema razloga o odlučnim činjenicama od značaja za odmjeravanje kazne.

6. Kod izjavljivanja žalbi tužilac bi trebao da vodi računa da jasno i određeno ospori pravilnost određene kazne, postojanje uvjeta za njenu primjenu, izostanak razloga o odlučnim činjenicama ili dr., sve s obzirom na zakonsku odredbu da drugostepeni sud pobijane odluke ispituje u granicama žalbenih navoda.²⁰

²⁰ Član 295. stav 1. tačka c) ZKP BiH, član 310. stav 1. tačka c) ZKP FBiH, član 309. stav 1. tačka v) ZKP RS i član 295. stav 1. tačka c) ZKP BD BiH.

